

Усходазнаўца з ігуменскімі каранямі

Маленства ў старадаўнім Ігумені (сённяшнім Чэрвені) правёў егіптолаг, знаўца старажытнаегіпецкай мовы, доктар філалагічных навук Ісаак Ліўшыц. У 2021 годзе, у маі, маглі б адзначыць 125-гадовы юбілей з дня нараджэння гісторыка Ісаака Рыгоравіча Ліўшыца, які нарадзіўся ў Гродне. Але ж за мітуснёю і рознымі мітрэнгамі і на дату, і на асобу годнага ўраджэнца Беларусі ўвагі ніякай не звярнулі. Што нам, сённяшнім «гісторыкам», сённяшнім летапісцам, дзень учарашні, дзень даўно забыты...

А, між тым, асоба савецкага ўсходазнаўца, егіптолага, лінгвіста, гісторыка, які свае першыя крокі зрабіў у Гродне, багатым на гісторыю горадзе на Нёмане, — яркі прыклад высокай унікліваасці ў мінуўшчыну. Праўда, ёсць версія, што нарадзіўся Ісаак у Коўне (сучасны Каўнас, не так далёка і ад старажытнага Гародні)... Але дакладна вядома, што сям'я Ліўшыца праз некаторы час пасля нараджэння хлопчыка пераехала на Міншчыну, у Ігумен — сённяшні Чэрвень... Пераехалі Ліўшыцы ў п'ятовы гэты горад не пазней чым у 1898 годзе. Бацька — Гірш Моўшавіч Ліўшыц — быў казённым равінам. А ў 1903 годзе сям'я перабралася ў Ніжні Ноўгарад. У 1905-м бацьку абралі казённым равінам ужо ў Ніжнім Ноўгарадзе. Пазней ён працаваў дырэктарам гімназіі. Маці — Эстэр-Рохл Беркаўна Кавянокая (1872—1942), педагога.

У 1915 годзе Ісаак заканчвае 1-ю Ніжагародскую гімназію. Паступае на медыцынскі факультэт Маскоўскага ўніверсітэта. А ў 1919-м перавёўся на гісторыка-філалагічны факультэт. У Маскве наш зямляк вучыўся яшчэ і музыцы — у вядомага скрыпача Льва Майсеевіча Цэйтліна (1881—1952).

Жыццё прымушала маладога чалавека, захопленнага гісторыяй і мастацтвам, падпрацоўваць статыстыкам Цэнтрсаюза (1918), супрацоўнікам медыцынскай канцылярый 5-га эвакуацыйнага шпітала (1919), справаводцам Упраўлення санітарна-прапускнымі пунктамі горада

Масквы (1920), у музеі Льва Мікалаевіча Талстога (1921—1923).

У 1925 годзе Ісаак Ліўшыц закончыў факультэт грамадскіх навук Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. І пачаў працаваць у Яфетычным інстытуце Акадэміі навук СССР, які пазней перайменавалі ў Інстытут мовы і мыслення. Так, гэты Інстытут славутага М. Маара. Мікалай Якаўлевіч Маар (1865—1934) — грузінскі, расійскі і савецкі ўсходазнаўца, каўказзнаўца, філолаг, гісторык, этнограф, археолаг, акадэмік Імператарскай Акадэміі навук (1912). Пасля — акадэмік і віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук СССР, атрымаў вядомасць як стваральнік «новага вучэння пра мову». З 1928 года Маар заўзята пачаў збліжаць сваю павярхоўную тэорыю з марксізмам, хаця раней левымі поглядамі не вызначаўся.

Паралельна з працай у Інстытуце Маара наш зямляк у 1926—1929 гадах вучаў замежныя мовы ў аспірантуры Ленінградскага дзяржаўнага ўніверсітэта. Напісаў і выдаў цэлы шэраг навуковых прац, прысвечаных старажытнаегіпецкай мове, пісьменству, гісторыі. Увесну 1936 года Ісаак Ліўшыцу прысвоілі ступень кандыдата філалагічных навук па сукупнасці прац.

У 1942 годзе ў блакадным Ленінградзе памерла маці вучонага. Ісаак Ліўшыца разам з групай акадэмікаў эвакуіравалі ў Казань. Заснаваны на пачатку XIX стагоддзя, Казанскі ўніверсітэт заўжды быў уважлівы да ўсходазнаўства. Тут у 1833 годзе была створана першая

Ісаак Ліўшыц.

ў Еўропе кафедра мангольскай мовы. А ў 1837 годзе — першая ў Расіі кафедра кітайскай мовы. У час Вялікай Айчыннай вайны ў Казанскім універсітэце размясціліся эвакуіраваныя з Масквы і Ленінграда ўстановы Акадэміі навук СССР, інтэрнаты для супрацоўнікаў. Гэта, відавочна, паспрыяла стварэнню ў красавіку 1945 года на базе ўніверсітэцкіх і акадэмічных падраздзяленняў Казанскага філіяла АН СССР... У час вайны Ісаак Ліўшыц быў у эвакуацыі і ў Ташкенце, дзе таксама рускімі вучонымі было зроблена нямаля для арганізацыі навукі ў рэгіёне.

Пасля вайны вучоны працягнуў працу ў Ленінградскім Інстытуце мовы і мыслення. Праз год быў адзначаны медалём — «За доблесную працу ў Вялікую айчынную вайну 1941—1945 гг.» і «За абарону Ленінграда». У красавіку 1948 года згодна з рашэннем Прэзідыўма АН СССР Ліўшыца пераводзяць у Інстытут

усходазнаўства АН СССР, дзе якраз і былі на той час сканцэнтраваны даследаванні ў галіне егіпталогіі. Пасля рэарганізацыі інстытута ў жніўні 1950 года Ісаак Ліўшыц працягвае супрацоўніцтва з АН СССР па дамове. У маі 1955 года вучонага прынялі ў Ленінградскае аддзяленне Інстытута гісторыі АН СССР на пасаду старшага навуковага супрацоўніка. А ў сакавіку 1959 года разам з групай усходазнаўцаў І. Ліўшыца пераводзяць у Інстытут усходазнаўства АН СССР. У 1963 годзе па сукупнасці навуковых публікацый наш зямляк з Гродна становіцца доктарам філалагічных навук.

Памёр Ісаак Ліўшыц 13 ліпеня 1970 года ў Ленінградзе. І цяпер перавыдаецца зборнік перакладзеных ім старажытнаегіпецкіх гісторый — анталогія «Казкі і аповесці Старажытнага Егіпта». Адно з блізкіх па часе выданняў было здзейснена ў Маскве ў 2005 годзе.

Сястра Ісаака Рыгоравіча — Дзебора Ліўшыц (1903—1988), перакладчыца, літаратар, мовазнаўца. Пераклала болей 40 кніг: раманы, аповесці, апавяданні, артыкулы, эпістальеры Ж. Верна, Р. Ралана, Р. Брэдберы, Ч. Дзікенса, Ж. Санд, В. Гюго... Самым эталонным лічыцца і здзейснены Д. Ліўшыц пераклад «Трох мушкецёраў».

Чэрвень, Чэрвеньшчына, старадаўні Ігумен — радзіма многіх вучоных... Доктар медыцынскіх навук, акадэмік АН БССР Давід Голуб, доктар медыцынскіх навук, прафесар Файбыш Голуб, доктар тэхнічных навук, вучоны-механік Самуіл Горлін, доктар геаграфічных навук Галіна Марцінкевіч, кандыдат тэхнічных навук, вучоны-хімік Рыгор Стронгін... Пералік можа быць даволі доўгім. Прыядзе час — і, магчыма, нават такі біяграфічны даведнік з'явіцца: «Людзі навукі з Чэрвеньшчыны»...

Раман СЭРВАЧ